

Selostuksia ja arvosteluja

Edustajaperiaate antiikin valtiomuotohistoriassa

J. A. O. Larsen, *Representative Government in Greek and Roman History*. Salther Classical Lectures 28. Berkeley 1955. Siv. 249.

Vallitsevan käsityksen mukaan antiikin valtiomuototeoria ei tuntenut edustajaperiaatetta, vaan nojautui yksinomaan välittömään kansankokoukseen. Tosin ovat tutkijat jo kauan sitten havainneet, että eräät lähdekohdat ovat ristiriidassa tämän käsityksen kanssa, mutta he ovat yrittäneet selittää ne poikkeustapauksiksi. Eniten kysymys on kiinnostanut amerikkalaisia tutkijoita, sillä he löytävät helpoimmin paralleleja antiikin liittovaltioille ja valtioliitoille oman maansa valtiomuodosta. Jo kolmekymmentä vuotta sitten J. A. O. LARSEN, joka sittemmin toimi antiikin historian professorina Chicagon yliopistossa, julkaisi väitöskirjansa edustajaperiaatteesta Kreikassa. Sitä ei kuitenkaan painettu, joten hänen tutkimustensa tulokset ovat tähän asti olleet yleisemmin tunnetut vain hänen lukuisista aiheesta koskevista aikakauslehtikirjoituksistaan. Vv. 1953—1954 hän piti Californian yliopistossa aiheesta luentosarjan, joka pari vuotta sitten painettiin. Se muodostaa erinomaisen synteetin edustajaperiaatteen kehityksestä antiikin aikana. Itse teksti on lyhyt ja selkeä, kuten luennoilta voi odottaakin, mutta siihen liittyvät laajat lähdeviitteet, joissa on perustelut ja yksityiskohtien tarkastelu. Valitettavasti ne on sijoitettu tekstin jälkeen, eikä sen alle.

Ensimmäisessä luvussa Larsen asettaa tutkimuskohteen ja hahmottelee lyhyesti antiikin valtion luonteen. Kreikkalaisen valtioteorian mukaan päätösvallan tuli keskittyä kaikkien miespuolisten kansalaisten muodostaman kansankokouksen käsiin. Tämä käsitys vallitsi teoreettista ajattelua antiikin loppuun asti, vaikka se soveltui huonosti esim. hellenistisiin monarkioihin ja Rooman maailmanvaltaan, jossa kansalaisten lukumäärä nousi lopulta miljooniin. Antiikin valtioteoria syntyi demokratian loisto aikana, viiden-

nen esikristillisen vuosisadan Ateenassa. Sitä ennen oli kreikkalaisissa kaupunkivaltioissa eräitä kehitystendenssejä, jotka olisivat voineet johtaa edustajaperiaatteen valtaanpääsyyn valtioteoriassa. Niinpä neuvuskunnalla, buuleella, oli ratkaisuvallta useissa tärkeissä kysymyksissä. Myöhemmin se tosin menetti suurimman osan päätösvallastaan kansankokoukselle, mutta säilytti merkityksensä päätöksiä valmistelevana elimenä. Sen merkitys oli suurempi harvainvaltaisissa kuin kansanvaltaisissa kaupunkivaltioissa. Vielä tärkeämpi oli edustajaperiaate antiikin liittovaltioille ja valtioliitoille. Voidakseen toimia tehokkaasti ne tarvitsivat päättävän elimen, joka oli kansankokousta nopeampi ja joustavampi. Jo varhaisimmissa valtioliitoissa oli päätösvalta edustajaneuvoston käsissä, kuten Larsen osoittaa toisessa luvussa. Niinpä Joonian kaupunkien liitossa ja Lyykian liitossa neuvosto, johon eri valtiot lähettivät kukin edustajan, päätti tärkeimmistä asioista. Parhaat tiedot meillä on Boiotian liitosta. Sen eri jäsenvaltiot olivat edustettuja väkilukunsa edellyttämässä suhteessa, mikä takasi ylivallan suurimmalle niistä, Theballe. Asioista päätti yhteinen neuvosto, mutta juoksevat asiat hoiti sen valiokunta ja boiotarkhit, liiton sotapäälliköt. Saman tapainen oli rakenteeltaan myös Khalkidikeen niemimaan kaupunkiliitto Thraakiassa.

Kolmannessa luvussa Larsen kuvaa Spartan ja Ateenan muodostamia liittokuntia (symmakhia), jotka näyttelivät ratkaisevaa osaa Kreikan suuruuden ajan historiassa. Niissä oli jokaisella liittolaisvaltioista edustaja ja ääni liittopäivillä. Sekä Ateena että Sparta pystyivät kuitenkin painostamaan lävitse haluamansa päätökset. Sparta esim. vaati, että jäsenvaltion oli saatava ehdotukselleen Spartan kansankokouksen hyväksyminen, ennenkuin se otettiin esille liittokokouksessa. Ateena taas siirsi liittoneuvoston ja rahaston Delokselta Ateenaan.

Kreikassa oli siis kuudennella ja viidennellä vuosisadalla voimakas tendenssi kohti edustajahallintoa, mutta sen tukahdutti alkuunsa demokratian läpimurrosta johtunut uusi, vallitsevaksi tullut valtioteoria, jonka mukaan päätösvalta kuului välittömästi kansalle. Neljännessä luvussa osoitetaan, miten kansankokous syrjäytti liittoneuvoston liittovaltioissa. Kuitenkin säilyi juoksevien asioiden hoito käytännöllisistä syistä johtajiston tai neuvoston käsissä. Kahdensadan vaiheilla e. Kr. palattiin, kuten Larsen viidennessä luvussa osoittaa, jälleen edustajahallintoon. On kuitenkin epävarmaa onko kyseessä aikaisemman muodon elpyminen, vaiko kokemuksen vaatima uudistus. Kiristynyt sisäpoliittinen jännitys laajenevien liittokuntien ja hellenististen kuningaskuntien välillä edellytti nopeita ratkaisuja, joihin kansankokous ei pystynyt. Rooman interventio katkaisi kuitenkin lupaavan kehityksen kohti yhteiskreikkalaista valtioliittoa. Se tosin uudisti verraten pian lakkauttamansa liittovaltiot, mutta ne oli-

vat tietysti vailla itsenäistä poliittista merkitystä. Niiden tehtävänä oli nyt lähinnä keisarin palvonta. Hallitsijoiden kreikkalaisystävällisen asenteen johdosta ne samalla edistivät hellenismin säilymistä valtakunnan itäosissa. Hadrianuksen luoma panhelleeninen liitto oli tarkoitettu kaikkien kreikkalaisten yhdyssiteeksi. Liittojen hallinnossa säilyi väkilukuun perustuva suhteellinen edustusperiaate, mutta neuvostoon otettiin myös entiset edustajat Rooman senaatin esikuvan mukaan. Heidän vaikutuksensa muodostui usein ratkaisevaksi.

Tätä kuudennessa luvussa kuvaamaansa kehitystä tekijä täydentää seitsemännessä läntisten provinssien osalta. Vain Galliasta on enemmän tietoja, joten ei ehkä ole lupa yleistää sieltä saatua kuvaa muihin provinssihin. Gallian liittokunnat muistuttivat paljon hellenistisessä maailmassa olleita. Niidenkin tarkoitus oli uskonnollinen, lähinnä keisarin palvonta. Liittoneuvosto valittiin luultavasti suhteessa kaupunkien väkilukuun, ja siihen kuuluivat myös entiset vuotuisjäsenet.

Kolmannen vuosisadan lopun melskeissä näyttävät useimmat uskonnolliset kaupunkiliitot hajooneen. Diokletianuksen perustamalla tai henkiin herättämällä liitoilla oli jossain määrin toinen luonne. Ne olivat ylempisäätyisten pakollisia yhteenliittymiä, joiden tehtävänä oli valvoa virkamiehiä ja tehdä ilmiantoja keisarille. Kokouksista poisjääneitä sakotettiin ankarasti. Kokoonpanonsa vuoksi niistä muodostui hallitsevan luokan omia etujaan ajavia orgaaneja.

Larsenin esitys on erinomaisen punnittua ja varovaista. Se rakentuu suureksi osaksi suhteellisen harvojen piirtokirjoitusten ja tekstikohtien varaan, joiden tulkinta on aina epävarmaa. On esimerkiksi mahdotonta tietää, mitä kirjailijat ja piirtokirjoitukset kulloinkin tarkoittavat erilaisilla kokousta tai liittokuntaa merkitsevillä sanoilla. Mahdollisesti Larsen on joskus sisällyttänyt liikaa oman aikansa käsityksiä edustajaperiaatteesta antiikin lähteisiin, mutta joka tapauksessa hän pystyy todistamaan vastaan sanomattomasti, että antiikin aikana tunnettiin käytännössä edustajien valitseminen suhteessa asukasluukuun, vaikka sitä teoriassa ei pohdittukaan. Lisäksi Larsenin tutkimus sisältää runsaasti uusia tutkimustuloksia eri lähteiden tulkinnassa ja ajoituksessa. Erikoisen arvokas on kirjan loppuun liitetty selvitys Akhaian liiton liittokokouksista. Täysipainoisin on Larsenin selvitys edustajaperiaatteesta kreikkalaisessa maailmassa, jota hän on erikoisesti tutkinut. Sensijaan on Rooman tasavallan aika, erikoisesti liitto-laisten valtioliitto vuosina 90—88 jäänyt melko vähälle. Luultavasti vaikuttivat keisariajan uskonnollisten kaupunkiliittojen luomiseen kreikkalaisten ja Rooman senaatista saatujen esikuvien ohella myös paikalliset traditiot Italiassa ja läntisissä provinseissa. Mutta kokonaisuudessaan voi Larsenin synteesiä pitää uraa uurtavana ja se tulee luultavasti antamaan

sysäyksen muille vastaavanlaatuisille tutkimuksille. Larsenin oivallus, että teoreettisen ajattelun puuttuminen antiikin aikana ei suinkaan aina merkitse vastaavan laitoksen puuttumista, on epäilemättä hedelmällinen.

JAAKKO SUOLAHTI.

Ruotsin merihistorian bibliografia

Uno Willers, Svensk sjöhistorisk bibliografi 1800—1943. Lund 1956. Siv. 212.

Kun Ruotsin merihistorian seura keväällä 1939 perustettiin, otti yhdistys ohjelmakseen mm. bibliografian aikaansaamisen Ruotsin merilaitoksen historiaa koskevasta kirjallisuudesta. Toisen maailmansodan puhkeamisen takia suunnitelma jäi kuitenkin useiksi vuosiksi lepäämään, mutta kohta suursodan päätyttyä kysymys otettiin uudelleen esille ja ensimmäisenä näkyvänä osoituksena yhdistyksen bibliografisista harrastuksista ilmestyi sen vuosikirjassa *Sjöhistorisk årsbok 1945—46* selostava bibliografinen katsaus Ruotsin merihistorialliseen kirjallisuuteen vuosilta 1944—45. Samoihin aikoihin sovittiin Tukholman kuninkaallisen kirjaston nykyisen ylikirjastonhoitajan, fil.tri UNO WILLERSIN kanssa laajan merihistorian bibliografian laatimisesta ja viime vuonna ilmestyi hänen työnsä tuloksena Ruotsin merihistorian bibliografia vuosilta 1800—1943, siis siihen vuoteen saakka, josta ensimmäinen vuosibibliografia alkoi.

Bibliografian aineisto on rajoitettu käsittämään vuoden 1500 jälkeen pohjoismaisilla vesillä tapahtunutta meripurjehdusta. Tämä merkitsee siis sitä, että keskiajan merihistorian lisäksi myös kaukopurjehdusta, kuten esim. Nordenskiöldin Vengan retkeilyä ja Vanadiksen maailmanympäripurjehdusta koskeva kirjallisuus on jätetty pois. Mutta näistä rajoituksista huolimatta bibliografia on paisunut sangen laajaksi käsittäen lähes 1500 numeroa.

Bibliografian aineenmukainen jaoittelu tekee erittäin selvän ja havainnollisen vaikutuksen. Kirjallisuus on jaettu 26 eri osastoon, joista laajin on merisotahistoria — se käsittää pyörein luvuin 400 numeroa eli vähän yli neljänneksen koko bibliografiasta. Tässä osastossa on runsaasti Suomenkin historiaa koskevaa aineistoa ja siinä on, kuten bibliografiassa yleensäkin, huomioitu myös Suomessa julkaistu ruotsinkielinen kirjallisuus jopa sanomalehtikirjoituksia myöten. Suomenkielinen Ruotsin merilaitoksen historiaa koskeva kirjallisuus on sen sijaan jätetty pois.